

Tadeusz Banaszek (Kieleckie Towarzystwo Naukowe)

Inspekcja wiosenna 4 pułku piechoty w Kielcach przeprowadzona w kwietniu 1953 r.

Streszczenie: Prezentowany materiał źródłowy pochodzi z zasobów Archiwum Wojskowego w Oleśnicy. Przedstawia kontrolę wiosenną przeprowadzoną przez zespół oficerów 11 Korpusu Armijnego w 4 pułku piechoty 2 Warszawskiej Dywizji Piechoty w Kielcach w 1953 r. Zawiera ocenę wyszkolenia żołnierzy, m.in. z wyszkolenia politycznego, taktycznego, ogniowego, regulaminów, pełnienia służby wartowniczej. Jest to cenne źródło opisujące funkcjonowanie jednostki wojskowej stacjonującej w garnizonie kieleckim.

Słowa kluczowe: garnizon Kielce, 4 pułk piechoty, Wojsko Polskie

Treścią prezentowanego materiału źródłowego pochodzącego z zasobów Archiwum Wojskowego w Oleśnicy jest protokół z inspekcji wiosennej przeprowadzonej przez zespół kontrolny 11 Korpusu Armijnego w 4 pułku piechoty (pp) 2 Warszawskiej Dywizji Piechoty (WDP) w kwietniu 1953 r. 4 pp był jednostką stacjonującą od września 1945 r. w garnizonie Kielce w koszarach na Bukówce¹. W składzie 2 WDP znajdowały się w 1953 r. następujące pp: w Lublińcu, 37 pułk artylerii lekkiej i 11 dywizjon artylerii przeciwpancernej w Tarnowskich Górach, 2 batalion saperów w Kielcach, 18 batalion łączności, 32 kompania obrony przeciwchemicznej, pluton samochodowy i pluton zwiadu w Częstochowie². 4 pułk piechoty składał się z trzech batalionów piechoty (w tym dwóch skadrowanych), baterii moździerzy, baterii armat 76 mm, kompanii przeciwlotniczej, kompanii saperów, kompanii łączności, plutonu rozpoznawczego, plutonu obrony przeciwchemicznej, kwatermistrzostwa. Istniała także pułkowa szkoła podoficerska, kształcąca dowódców drużyn. Stan osobowy jednostki wynosił 786 żołnierzy³.

Jednostki wojskowe poddawano pod względem szkolenia licznym kontrolom i inspekcjom. Od wiosny 1948 r. Sztab Generalny Wojska Polskiego i Dowództwo Wojsk Lądowych rozpoczęły prowadzenie generalnych inspekcji, podczas których

1 Więcej na temat 4 pp: T. Banaszek, *4 Pułk Piechoty/Zmechanizowany w Kielcach w latach 1945–1995* [w:] *4 Pułk Piechoty Legionów Polskich – historia i pamięć. W 100 rocznicę powstania*, pod red. U. Oettingen, W. Rutkowskiej, J. Główni, Kielce 2025, s. 197–209.

2 P. Piotrowski, *Śląski Okręg Wojskowy. Przekształcenia organizacyjne 1945–1956*, Warszawa 2003, s. 129–130.

3 J. Kajetanowicz, *Polskie wojska lądowe w latach 1945–1960. Skład bojowy, struktury organizacyjne, uzbrojenie*, Toruń 2004, s. 192.

oceniano wyszkolenie polityczno-wychowawcze, wyszkolenie taktyczne i taktyczno-specjalne, musztrę, wyszkolenie strzeleckie i wychowanie fizyczne. Inspekcje te przeprowadzano corocznie wiosną i jesienią.

Prezentowany protokół kontrolny przedstawia zasadnicze uwagi dotyczące wyszkolenia żołnierzy 4 pp w 1953 r. Na uwagę zasługuje ocena wyszkolenia politycznego, które realizowano w okresie stalinizmu w Wojsku Polskim pod dowództwem ówczesnego marszałka Konstantego Rokossowskiego. Zwrócono uwagę na sprawy znajomości przez żołnierzy i kadrę zawodową zagadnień dotyczących sytuacji Związku Radzieckiego oraz rozwoju marksizmu-leninizmu w Polsce i na świecie. Wyszukolenie polityczne było formą indoktrynacji politycznej żołnierzy, które miało ukształtować młodych ludzi na „człowieka socjalizmu”. Podczas kontroli dokonano także oceny m.in. wyszkolenia taktycznego, ogniowego, regulaminów, pełnienia służby wartowniczej czy szkolenia fizycznego.

Prezentowany materiał źródłowy pokazuje zasady przeprowadzania oceny wyszkolenia w jednostce wojskowej w okresie intensywnego rozwoju sił zbrojnych. Stanowi również interesujące źródło do poznania działalności garnizonu kieleckiego na początku lat pięćdziesiątych XX w.

Aneks nr 1

Protokół z inspekcji 4 pułku piechoty, kwiecień 1953 r.

Tajne

Dowództwo Okręgu Wojskowego nr V

11 Korpus Piechoty

2 Warszawska Dywizja Piechoty

4 pułk piechoty

Dn. 27.04.[19]53 r.

Protokół z przeprowadzonej inspekcji wiosennej w 4 pułku piechoty przez Komisję w składzie:

Przewodniczący: płk Isakow [imienia nie ustalono]

Zastępca przewodniczącego ds. politycznych: mjr Pilaciński [imienia nie ustalono]

Zastępca przewodniczącego ds. liniowych; ppłk Baral [imienia nie ustalono]

Sekretarz: mjr Kowalski [imienia nie ustalono]

Członkowie: 26 oficerów.

Obsada personalna:

Dowódca 4 pułku piechoty – mjr Marian Przybylski na zajmowanym stanowisku od dn. 29.09.[19]52 r.

Zastępca dowódcy ds. politycznych – por. Jurdziński Mieczysław, na zajmowanym stanowisku od dn. 1.09.[19]51 r.

Szef sztabu – por. Gumuliński Janusz, na zajmowanym stanowisku od dn. 29.09. [19]52 r.

Komisja stwierdza

I. Przygotowanie i zabezpieczenie inspekcji

Aparat polityczny jednostki przeprowadził szeroką akcję uświadamiająco-propagandową. Przygotowania inspekcji były tematem zebrań partyjnych i ZMP-owskich. Niedostatecznie wykorzystano jednak pracę świetlicową. Bardzo dobrze zorganizowana była radiofonizacja, która objęto cały teren pułku jak również strzelnice. Sprawnie zorganizowana była popularyzacja wyników najlepszych żołnierzy. Wykonano w dostatecznej ilości hasła. W czasie inspekcji wypadków nadzwyczajnych nie było.

II. Wyszkolenie polityczne

Ogólna ocena z wyszkolenia politycznego – dostatecznie.

Szkolenie oficerów

Grupa oficerów, uczestników szkolenia marksistowsko-leninowskiego zdała egzaminy z oceną dostateczną.

Egzamin wykazał, że oficerowie w większości zapoznani są z materiałami przepracowanymi w trakcie szkolenia. Poziom opanowania zagadnień jest jednak zróżnicowany. Szczególnie niski poziom stwierdzono w grupie szkolenia dowódcy batalionu, gdzie oficerowie zupełnie nie znają zagadnień z historii Polski. Oficerowie wykazują małą zdolność wyciągania słusznych wniosków z zagadnień politycznych. Materiały XIX Zjazdu K[omunistycznej] P[artii] Z[wiązku] R[adzieckiego] przez wszystkich oficerów są opanowane powierzchownie. Znaczna większość oficerów nie czytała pracy towarzysza Stalina *Ekonomiczny program ZSRR*. Niedostatecznie opanowane są takie zagadnienia jak założenia pięciolatki ZSRR, program Frontu Narodowego. Słabą stroną w grupie szkolenia marksistowsko-leninowskiego była znajomość mapy, np. jeden z uczestników szukał Wietnamu w Afryce. W grupie szkolenia marksistowsko-leninowskiego pozytywne wyniki osiągnięte zostały nie na skutek systematycznej pracy w okresie szkolenia, lecz w wyniku forsownego dwutygodniowego przygotowania. W grupie szkolenia marksistowsko-leninowskiego niedostateczna była frekwencja na zajęciach, która wahała się w granicach 60–70%. Słaba była wymagalność ze strony dowództwa oraz niedostateczne zainteresowanie się szkoleniem i przygotowywanie się do zajęć uczestników szkolenia.

Oficerowie niedostatecznie byli zaopatrywani w materiały szkoleniowe. Poważnym niedociągnięciem był również brak stałych odpowiedzialnych kierowników grup szkolenia. Zarówno w grupie oficerów jak i w innych grupach słabe było zainteresowanie się sekcji politycznej pułku stanem szkolenia.

Wyszkolenie podoficerów nadterminowych

Ogólna ocena z wyszkolenia politycznego grupy podoficerów nadterminowych – dostatecznie.

Grupa podoficerów wykazuje w zasadzie wyrównany, jednak stosunkowo niski poziom. Najpoważniejsze braki ujawnione w tej grupie to zupełna nieznajomość zagadnień z cyklu powstanie świata i życia na ziemi. Bardzo słabo opanowane są materiały z XIX Zjazdu KPZR. Podoficerowie nie czytają regularnie prasy, w związku z tym wykazują nieznajomość zagadnień aktualnych. Przyczynę niskiego poziomu wykształcenia politycznego tej grupy należy dopatrywać w braku dostatecznej walki o należyłą frekwencję na zajęciach. Słabe zainteresowanie się aparatu politycznego pracą podoficerów nadterminowych, a co za tym idzie brak stałej kontroli nad ideologicznym **rostem** podoficerów.

Wyszkolenie podoficerów służby zasadniczej.

Grupę podoficerów służby czynnej (artylerii) uważać należy za najslabszą grupę w pułku. Materiał szkoleniowy w grupie tej został opanowany bardzo słabo, za wyjątkiem kilku podoficerów, którzy materiał jako tako mają opanowany. Większość podoficerów poza ogólnymi sformułowaniami nie potrafiła konkretnie odpowiedzieć na pytania.

Wyszkolenie szeregowych.

Szeregowi ogólnie materiał opanowany mają słabo. Nie znają życiorysów [Bolesława] Bieruta i [Konstantego] Rokossowskiego. Mimo że pułk posiada chlubne tradycje bojowe, żołnierze nie byli z nimi zapoznani. Wśród szeregowych bardzo słabo rozwinięte jest czytelnictwo prasy [...].

Brak kontroli nad poziomem szkolenia szeregowych znajduje również wyraz w niewłaściwym nakierowaniu pracy świetlicowej, która jest wykorzystana na czytanie materiałów o dyktaturze proletariatu (kompania moździerzy) zamiast powtarzania i ugruntowania materiałów przerobionych na wykładach.

Dyscyplina i masowa praca sportowa.

W dziedzinie dyscypliny aparat polityczny zwrócił za mało uwagi na prowadzenie szerokiej pracy wychowawczej mającej na celu zapobieżenie zaistniałym wypadkom naruszenia dyscypliny. Wypadki naruszeń dyscypliny nie były dostatecznie wykorzystane i omawiane przez aparat polityczny organizacji Z[wiązku] M[Łódzieży] P[olskiej]. Stan dyscypliny w jednostce zadawałający. Masową pracę sportową aparat polityczny bardzo słabo zainteresował się. Mało uwagi poświęcono masowemu ruchowi sportowemu i popularyzacji zdobywania norm na SPO⁴.

Zalecenia:

- Przeprowadzić systematycznie analizę stanu szkolenia marksistowsko-leninowskiego i politycznego, wyciągać należyte wnioski w celu podniesienia wykształcenia na należyty poziom.

- Sporządzić długofalowy plan zamierzeń w celu poprawienia istniejącego stanu rzeczy. Pracę aparatu politycznego oprzeć na planowości.

4 Odznaka „Sprawny do Pracy i Obrony”. Odznaczenie resortowe przyznawane w latach 1950–1958.

- We wszystkich grupach szkoleniowych walczyć o 100% frekwencji. Wzmocnić kontrolę przygotowywania się do zajęć kierowników grup, a w stosunku do opuszczających się stosować różne formy wychowawcze, włącznie z wymierzeniem kary.

- Na bazie sekcji politycznej zorganizować sprawne zaopatrywanie w materiały do szkolenia.

- Sporządzić plan pracy z kierownikami grup szkolenia.

- W pododdziałach zorganizować pomoc dla żołnierzy słabszych przez zainteresowanie się zagadnieniem Oddziałowej Organizacji Partyjnej i organizacją ZMP.

- Na szczeblu pułku zorganizować pracę w ramach zespołu lektorskiego.

III. Wyszkolenie taktyczne

Ogólna ocena z wyszkolenia taktycznego – dostatecznie.

W czasie kontroli przeprowadzonych ćwiczeń z taktyki stwierdzono następujące luki:

Kadra oficerska:

Nie posiada jeszcze należytej wprawy w organizowaniu i przeprowadzaniu działań taktycznych. Brak im umiejętności stwarzania pouczających sytuacji w głębi obrony nieprzyjaciela, tak by można było w pełni ćwiczyć dowódców w kierowaniu walką, stawianiu zadań ogniowych i stosowaniu manewrów. Niektórzy oficerowie posiadają braki w rozkazodawstwie, kierowaniu walką pododdziału w głębi obrony nieprzyjaciela i w organizowaniu należytego współdziałania wewnątrz pododdziału i ze środkami wzmocnienia na całej głębokości natarcia. Stawiane zadania nie zawsze wiążą się z celem.

Kadra podoficerska:

Kadra podoficerska na ogół słaba. Niektórzy podoficerowie posiadają braki w rozkazodawstwie i dowodzeniu drużyną w czasie walki w głębi obrony nieprzyjaciela. Nie wskazują konkretnie jak żołnierze mają atakować i pokonywać przeszkody. Niektórym podoficerom brak nawyku i umiejętności posługiwania się znakami umówionymi oraz meldowania dowódcy plutonu o wykryciu lub zniszczeniu celu.

Szeregowcy:

Niektórzy strzelcy posiadają braki w prowadzeniu ognia w czasie ataku, maskowaniu się, wykorzystaniu terenu i wyboru dobrego stanowiska ogniowego. Nie wszyscy żołnierze meldują o wykrytych lub zniszczonych celach z konkretnym wskazaniem ich w terenie.

Ćwiczenie epizodyczne: ogólna ocena ćwiczenia epizodycznego – dostatecznie.

Oficerowie sztabu w czasie ćwiczenia epizodycznego wykazali nieumiejętność wyciągania wniosków z powstałych sytuacji oraz dostateczną znajomość organizacji współdziałania i taktyczno-technicznych danych rodzajów broni.

Znajomość armii obcych – dostatecznie.

Znajomość organizacji zasad użycia przypuszczalnych przeciwników słaba ze względu na bardzo małe czytelnictwo wydawnictw fachowych.

Zalecenia:

- Szkolić sztab z umiejętności wyciągania słusznych wniosków z powstałych sytuacji oraz w organizowaniu współdziałania w czasie walki.
- W okresie letniego szkolenia zwrócić uwagę na metodyczne szkolenie kadry oficerskiej i podoficerskiej. Trenować w rozkazodawstwie, organizacji współdziałania oraz w kierowaniu walką swych pododdziałów w głębi obrony nieprzyjaciela.
- Uczyć oficerów stwarzania pouczających sytuacji w głębi obrony nieprzyjaciela zbliżonych do realnych warunków walki.
- Szeregowców uczyć umiejętności prowadzenia ognia w czasie szturmów z broni etatowej, okopywania się i prawidłowego wykorzystania terenu.
- W okresie letnim przeprowadzić wzorowo zorganizowane ćwiczenie pokazowe, instruktaże metodyczne i instruktaże dla oficerów i podoficerów.

IV. Wykorzystanie artylerii

Wyszkolenie taktyczne artylerii – ocena dostatecznie.

Niedociągnięcia:

- Plany przebiegu ćwiczeń opanowane pobieżnie i niezgodnie z przebiegiem ćwiczeń.
- Uczestnicy ćwiczeń nie byli dostatecznie zapoznani z tłem taktycznym zajęć.
- Działonowi dział strzelających na wprost nie umiają wybierać Stanowisk Ogniwych oraz nie rozwiązywali zagadnienia przesunięcia własnych dział do przodu.
- Metoda prowadzenia zajęć formalna i ogólnikowa, brak ciągłej kontroli prawidłowego wykonania czynności przez ćwiczących.

Zalecenia:

- Oficerom artylerii opanować działania zaczepne (natarcie) ze szczególnym uwzględnieniem współdziałania artylerii z piechotą.
- Należy opracowywać dokumentację do ćwiczeń taktycznych w powiązaniu z terenem i uzgodnieniu z piechotą (przy wspólnych ćwiczeniach).
- Zajęcia taktyczne prowadzić metodą praktycznego pokazu, kontrolując prawidłowość wykonywanych czynności oraz wydawania zarządzeń.

[...]

IX. Wyszkolenie strzeleckie

Ogólna ocena pułku z wyszkolenia strzeleckiego – dobrze.

Niedociągnięcia:

Znajomość instrukcji strzelań z broni ręcznej i maszynowej – słaba. U oficerów uwidacznia się nieznajomość komend i obowiązków funkcyjnych strzelnicy. W czasie szkolenia mało uwagi zwrócono na podoficerów, którzy w większości wypadków ze strzelania nr 2 z P[istoletu] M[aszynowego] uzyskali ocenę niedostateczną. W czasie szkolenia mało uwagi zwraca się na indywidualne szkolenie, co w znacznej mierze wpłynęło na uzyskanie niskich wyników ze strzelania z R[ęcznego] K[arabinu] M[aszynowego]. Przygotowania broni do strzelania – należyte.

Zalecenia:

- Przeprowadzić zajęcia pokazowe dla kadry oficerskiej na temat związany z organizacją i pracą kierownika strzelania. Od oficerów wymagać ścisłego przestrzegania instrukcji strzelań.

- W okresie letniego szkolenia szczególną uwagę zwrócić na strzelania z PM nr 2 i RKM.

- W wyszkoleniu strzeleckim położyć większy nacisk na indywidualne szkolenie szeregowych.

Nauka o broni.

Ogólna ocena z nauki o broni – dostatecznie. W okresie zimowego szkolenia słabo opanowano:

- Regulaminową nazwę części broni i zespołów oraz ich przeznaczenie.
- Współdziałanie części w czasie ładowania i w czasie oddania strzału.
- Prawidłowe i regulaminowe rozkładanie broni oraz jej czyszczenie.

X. Wyszukolenie fizyczne

Ogólna ocena pułku z W[ychowania] F[izycznego] – dobrze.

Gimnastyka przyrządowa – dobrze. Kontrolowane wykonane zadania były przez żołnierzy należycie. W czasie ćwiczeń na przyrządach żołnierze niepotrzebnie uginają nogi. W wykonywanych ruchach brak płynności.

Walka wręcz – dobrze. W czasie zajęć mało stosuje się komend złożonych. Przy wykonywaniu ćwiczeń złożonych uwidacznia się brak dostatecznej wprawy w wykonywaniu ciosów i pchnięć.

Masowa praca sportowa – dostatecznie.

Rozkaz Nr 07/M[inisterstwa] O[brony] N[arodowej] nie jest realizowany w pełni. W okresie zimowym mało były uprawiane sporty zimowe. Oficer WF pułku nie prowadzi należycie dokumentacji. W pododdziałach nie ma zorganizowanych sekcji sportowych, brak planów pracy i imprez sportowych. Na dobrym poziomie prowadzona jest dokumentacja i praca masowo-sportowa Podoficerskiej Szkoły Piechoty. Sekcje sportowe są zorganizowane na szczeblu pułku. Za okres od 1.12.[19]52 r. normy na SPO zdobyło:

- Znaczenie kultury fizycznej (teoria) – 298 żołnierzy
- Tor przeszkód – 280 żołnierzy
- Marsz na 10 km – 313 żołnierzy
- Rzut granatem – 297 żołnierzy.

Zalecenia:

- W szkoleniu walki wręcz stosować elementy złożone.
- Masową pracę sportową prowadzić na podstawie opracowanych planów, zorganizować rozgrywki i turnieje między pododdziałami.
- Sporządzić plan treningów i zdobywania norm na SPO.

XI. Musztra

Ogólna ocena musztry – dostatecznie. W czasie kontroli stwierdzono: wyszkolenie pojedynczego strzelca opanowane jest na dostatecznie. Żołnierze słabo opanowali chwytty broni, odstępowanie i łączenie w szyku oraz oddawanie honorów z bronią w marszu. Wyszkoenie drużyny, tworzenie i zmiana szyków – dostatecznie. Postawa i wygląd zewnętrzny żołnierzy – dobrze. Umiejętność śpiewania pieśni całym pododdziałem – słabo opanowana, żołnierze nie mają nowych aktualnych piosenek żołnierskich. Znajomość regulaminów musztry przez oficerów i podoficerów – dostatecznie.

Zalecenia:

- Przeprowadzić egzamin z regulaminu musztry z kadrą drogą praktycznego dowodzenia pododdziałem na placu ćwiczeń.
- Zwrócić uwagę na wyszkolenie pojedynczego strzelca, kładąc szczególny nacisk na oddawania honorów i chwytty bronią.

XII. Regulaminy

Ogólna ocena pułku – dostatecznie.

a) Służba wartownicza. Odprawa i zmiana warty przeprowadzana jest zgodnie z regulaminem. Wyposażenie i rozmieszczenie wartowni w jednostce zadowalające, natomiast wartowni garnizonowej przy prochowni i przy magazynach niekompletne. Instrukcja dowódcy warty jest opracowana bardzo ogólnikowa. Dowódca warty nie zna sygnałów alarmowych i przeciwpożarowych. Brak instrukcji przeciwpożarowej i planu ochrony obiektu. Gaśnice przeciwpożarowe znajdujące się na wartowni są niezaplombowane i brak na nich daty kontroli. Dziennik warty prowadzi się w książce zszytej, która stale pozostaje na wartowni i nie jest przez nikogo przeglądana. Żołnierze pełniący służbę wartowniczą znają obowiązki zadowalająco.

b) Służba wewnętrzna. Znajomość obowiązków podoficerów dyżurnych – dobrze. Książki wydawania broni nieprowadzone na bieżąco, a podoficerowie dyżurni nie potrafią się rozliczyć z wydanej broni. Przy wchodzeniu na sale i w korytarzach żołnierze nie oddają honorów, a jeśli to robią, to niedbale. Znajomość teoretyczna regulaminów przez szefów kompanii – dobrze.

Zalecenia:

Wartownię w garnizonie wyposażyć w sprzęt i instrukcje zgodnie z regulaminem, a w rejonie wartowni zaprowadzić należyty porządek. Sprzęt przeciwpożarowy na wartowniach i przy posterunkach doprowadzić do stanu używalności. Przestrzegać regulaminowego zachowania się żołnierzy w czasie służby i życiu codziennym jednostki.

Wnioski ogólne:

Program wyszkolenia bojowego i politycznego został zrealizowany przez 4 pułk piechoty na ocenę dostateczną. Szczególnie duże braki uwidoczniły się w wyszkoleniu politycznym podoficerów służby zasadniczej jednostki oraz w wyszkoleniu taktycznym na szczeblu drużyny i plutonu.

Aparat polityczny jednostki i dowództwo pułku nie analizowało przebiegu szkolenia i nie wyciągało słusznych i należytych wniosków. Mało uwagi zwrócono na zasadnicze przedmioty wyszkolenia.

Kadra oficerska jednostki o zdrowym stanie moralno-politycznym jest zdolna do należytego wykonania postawionych zadań przez Ministra Obrony Narodowej w roku szkoleniowym [19]52/53.

Ogólna ocena 4 pułku piechoty za zimowy okres szkolenia na podstawie uzyskanych wyników w czasie inspekcji wiosennej – dostatecznie.

Zestawienie ocen:

Wyszkolenie polityczne – dostatecznie

Wyszkolenie taktyczne – dostatecznie

Wyszkolenie ogniowe – dobrze

Wyszkolenie fizyczne – dobrze

Musztra – dostatecznie

Gotowość bojowa – dostatecznie

Stan moralno-polityczny – dobrze

Pełnienie służby wartowniczej – dostatecznie

Baza materiałowa – dobrze.

Ocena ogólna – dostatecznie.

Podpisy komisji

Źródło: Archiwum Wojskowe w Oleśnicy, 4 pułk zmechanizowany, sygn. 2859/10/5, k. 65–79.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Wojskowe w Oleśnicy
4 pułk zmechanizowany

Opracowania

Banaszek T., *4 Pułk Piechoty/Zmechanizowany w Kielcach w latach 1945–1995* [w:] *4 Pułk Piechoty Legionów Polskich – historia i pamięć. W 100 rocznicę powstania*, pod red. U. Oettingen, W. Rutkowskiej, J. Główni, Kielce 2025.
Kajetanowicz J., *Polskie wojska lądowe w latach 1945–1960. Skład bojowy, struktury organizacyjne, uzbrojenie*, Toruń 2004.
Piotrowski P., *Śląski Okręg Wojskowy. Przekształcenia organizacyjne 1945–1956*, Warszawa 2003.

O autorze:

Dr Tadeusz Banaszek – historyk zajmujący się problematyką dziejów wojskowości w regionie między Wisłą a Pilicą, autor sześciu książek i wielu artykułów z tej dziedziny.